

ЕСХАТОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПАСХИ: ШТРИХИ ДО ЗАГАЛЬНОГО РОЗУМІННЯ

У статті розглядається історія розвитку Пасхи, її дохристиянські корені, християнська інтерпретація феномена. Простежується її зв'язок із таїнством причастя. Досліджується есхатологічне значення Пасхи на різних етапах розвитку, особливості її есхатологічного розуміння в сучасну епоху.

Поняття "Пасха", яке в уяві переважної більшості людей асоціюється із християнським річним календарем свят, має глибоке дохристиянське коріння. У період, коли провідною діяльністю було скотарство, деякі давні народи приносили в жертву духам ягнят, телят з першого приплоду під час весняних свят [1: 255]. Весняні свята були пов'язані з ідеєю вмираючого і воскресаючого бога, яким був, наприклад, Діоніс у давньогрецькій релігії. На території України Пасха, або Великдень також зберігає елементи дохристиянських вірувань, зокрема крашанки (писанки) – символ життя, весни, сонця, – які у християнстві є символом спокути гріха людини.

Мета статті – розкрити есхатологічне значення Пасхи, зробити короткий огляд її історичного розвитку, розглянути сутність її християнської інтерпретації.

Актуальність такого підходу до теми статті продиктована реаліями сучасного життя, глобалізаційними тенденціями, глобальними проблемами, зокрема екологічними, бурхливими соціальними, політичними, релігійними та іншими процесами у світі, за яких ідея есхатології – колапсу природного, екологічного, релігійного – не лише не втрачає свого значення, а виявляється одним із визначних чинників, що впливають на світовідчуття і світорозуміння людини ХХІ століття.

В культурі єврейського народу, про що говорить В.А. Нікітін [2: 280], назва свята Пасхи походить від "песах". У свою чергу етимологія назви "песах" виводиться із дієслова "пасах", що означає "виконання ритуального танцю навколо жертви, яку приносять Богу". Та значно цікавішим є переносне значення цього дієслова: "перестрибнути", "пройти", "пощадити". У Старому Заповіті містяться відомості про іудейську Пасху, підкреслюється її історично-месіанське значення. Коли фараон Єгипту відмовлявся відпустити єврейський народ із полону, перед десятою карою Бог через Мойсея дав настанову принести в жертву ягня, спекти його і з'їсти з гіркими травами. Кров'ю ж помастити косяки дверей і перекладини – знак для Ангела Смерті,

щоб той минав будинки євреїв [3: 118-119].

Крім історично-месіанського, варто наголосити на есхатологічному аспекті Старозавітної Пасхи. Загалом поняття есхатології тлумачиться з різних позицій, але на основі єдиного за своєю суттю методологічного підходу – діалектичного розуміння есхатології як завершеності певного порядку. Отже, есхатологію прийнято розуміти як "доктрину останнього" [4]: кінець індивідуального людського життя (смерть і те, що настає після смерті), кінець світопорядку, кінець усьому. Саме Пасха зробила можливим есхатологічне завершення епохи єгипетського рабства, після чого євреї отримали можливість піти в обіцяну Богом "землю обітовану". Символічне осмислення такого повороту подій підводить до висновку, що після завершення певного етапу історії, Бог пропонує продовження на якісно новому рівні. В даному контексті це перехід від "єгипетського полону" до "землі обітованої".

Яскравіше ідея есхатологічності Пасхи помітна, якщо провести паралелі між Старозавітним праобразом і Новозавітним потрактуванням: "Як тоді смерть пройшла повз житла євреїв, і вони були визволені від єгипетського рабства й отримали обітовану землю, так і в християнську Пасху, **Воскресіння Христове**, смерть вічна **оминула нас**: Воскреслий Христос, визволивши нас від рабства [смерті], дав нам вічне життя" [3: 120].

Отже, християнство сприймає Пасху, надавши їй нового змісту, адаптувавши до центральної постаті свого віровчення – Ісуса Христа. Його жертвна смерть за гріхи людини (викупна жертва) є водночас есхатологічно знаковою: з одного боку, це завершення Його місії на землі, яка полягала у спасінні людства, гарантуванні вічного життя; по-друге, Христос припинив Своє існування у людському тлінному тілі, подолав людську природу і шляхом подальшого воскресіння утвердив перемогу життя над смертю, перевагу Царства Небесного над земним тимчасовим існуванням; по-третє, у деяких протестантських конфесіях, зокрема в адвентизмі, смерть Ісуса на Голгофі символізує завершення епохи жертвоприношень, коли задля очищення від гріха потрібно приносити жертву, відкрився "новий шлях, що веде безпосередньо до Бога" [5: 725] – по Благодаті; по-четверте, розп'яття Христа поклато початок нової епохи: спасіння не за Законом, а за Благодаттю.

Невід'ємним від християнської Пасхи є догмат воскресіння, закарбований у Символі Віри, який було прийнято на Нікейському (325 рік) і Константинопольському (381 рік) Вселенських соборах. Якщо до цієї центральної події Християнства, що видно з біблійних текстів, воскресіння носить індивідуальний характер (так, пророк Ілля воскресив сина вдови із Сарепти (3 Царств, 17, 17-24), Ісус воскресив

Лазаря тощо), то своїм власним воскресінням Христос вказує на есхатологічну долю людини: гарантує можливість життя вічного після закінчення земного існування кожного з людей, хто прийме спокутну жертву Ісуса Христа.

Християнська Пасха започатковує таїнство євхаристії, або причастя. Біблія обґрунтовує його як боговстановлене таїнство, коріння якого сягає Тайної Вечері. Під таїнством у релігієзнавстві прийнято розуміти "обрядові дії у християнстві, через які, за вченням церкви, віруючому передається Божа благодать" [6: 344].

Під час Тайної Вечері Христос востаннє споживав Старозавітню Пасху, разом з тим установивши таїнство причастя, змістом якого є символічне споживання прісного хліба (символ тіла Христового) і виноградного вина (символ крові Христа). Після того Христос заповів здійснювати це таїнство на спомин про Нього "до кінця віку" [3: 288], тобто до другого пришествя. Таким чином, наголошується есхатологічне значення причастя: за його допомогою людина ніби готує себе до остаточного завершення долі землі і людства, до остаточного вирішення своєї долі у метаісторії. Виконуючи обряд Пасхи, люди "ніби оголошують про смерть Господню, поки Він не повернеться" [7: 89-90], – трактують значення Пасхи в адвентизмі.

Варто сказати кілька слів про сам обряд Пасхи в сучасному християнстві. Зокрема в Україні він поєднує біблійну ідею з дохристиянськими мотивами. Навіть символи тіла і крові Христа відрізняються від заповіданих у Святому Письмі. У Біблії не наголошується, який саме хліб споживав Ісус з учнями під час Тайної Вечері. Польський вчений, професор Міхаель Абдалла [8], який досліджує питання хліба у Біблії, наводить дві протилежні точки зору. Це міг бути прісний хліб (опрісноки), оскільки існує версія, що спершу Христос здійснив єврейську Старозавітню Пасху; так само як і квашений, на користь якого висловлюється частина православних теоретиків, наприклад, Святий Єфрем Сірін: "Опрісноки символізують давню Пасху одного народу, та лише досконало заквашений агнець (просфора, яка переісточується під час Таїнства у Тіло Христове) є новою Пасхою для усіх народів" [8].

Так само і вино – символ крові Христової – є предметом суперечки представників різних християнських напрямів. Так, поширеною є думка, що описане в Тайній Вечері вино є власне вином, розбавленим водою [9: 35]. Їй протиставляється ідея несприйняття "броженого вина". Наприклад, християни-адвентисти відстоюють ідею вина у значенні "солодкого виноградного соку, який не перебродив", оскільки у зв'язку з постаттю Ісуса Христа, досконалого за своєю Божественною суттю, не може бути пов'язане вино – "неприродний плід бродіння і розкладу" [10: 244]. Цій ідеї адвентисти надають есхатологічного

значення: надія, що "на новій землі не буде алкогольних напоїв" [9: 244].

Не можна обійти увагою також і морально-етичний аспект Пасхи. Під час Тайної Вечері, як говориться в Біблії, Ісус Христос, Син Божий, на власному прикладі – відомий прийом педагогіки! – показав учням прояв однієї з християнських чеснот – смирення, коли обмив ноги своїм учням, що зазвичай виконували наймолодші члени сім'ї господарів дому гостям. Деякі протестантські конфесії надають важливого значення цьому: виконуючи обряд причастя, зберігають елемент омивання ніг як обов'язковий у культовій діяльності навіть сьогодні.

Таїнство причастя передбачає серйозну підготовку людини, оскільки через нього людина "таємниче зв'язується з Христом" і стає причетною до вічного життя [3: 506]. Підготовка передбачає молитву, дотримання посту, примирення з усіма, сповідь, тобто "очищення своєї совісті через покаяння" [3: 507]. Покаяння полягає не лише у "щирому жалю через свої гріхи і усному їх сповіданні", але й у моральній установці не повторювати гріховних вчинків у подальшому житті.

Підготовка до причастя є водночас символом підготовки до зустрічі людини з Богом, яку варто розуміти в кількох площинах: освячення через споживання "істинного тіла і крові Господа Ісуса Христа" [3: 506] і з іншого боку, як готовність до другого пришествя.

В сучасних умовах готовності до другого пришествя деякі християнські конфесії (Церква адвентистів сьомого дня) надають екологічного звучання: людина повинна впорядкувати не лише свої стосунки з іншими людьми, але й з усім природним світом, конфлікт з яким виражений в екологічних проблемах. Адже лише Ісус Христос після другого пришествя здатен примирити людину з природою [7:294], водночас Він прийде згубити "тих, хто губив землю" [7: 297]

Підсумовуючи есхатологічний огляд Пасхи, варто зауважити, що, незважаючи на ідею закінчення (смерті), Пасха як феномен християнства акумулює діалектичну єдність релігійно-філософських ідей добра і зла, життя і смерті, Закону і Благодаті, єдності людини і Бога тощо. Ці та інші поняття і категорії стосуються сенсу буття людини, формують релігійну свідомість віруючого християнина, світогляд, зачіпають його екзистенційне ядро, що є, безумовно, свідченням важливої ролі Пасхи у житті віруючої людини.

Містячи морально-етичний аспект, християнська Пасха символізує утвердження перемоги добра над злом, життя над смертю, вічних цінностей над тимчасовими, перехідними, тлінними. Тому, на нашу думку, як ідея і культовий елемент християнства, Пасха сприяє підтриманню у середовищі віруючих християн психологічної рівноваги, душевного спокою, соціального оптимізму.

Список використаних джерел та літератури

1. Лубський В.І. Релігієзнавство: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Лубський В.І., Теремко В.І., Лубська М.В. – К.: Академвидав. – 2006. – 432 с.
2. Никитин В.А. Пасхальный догмат в русском богословии / В.А. Никитин // Богословские труды: Сборник тридцатый. – М.: Издание Московской патриархии, 1990. – С. 279-303.
3. Слобідський Серафим. Закон Божий: підручник для сім'ї та школи / Серафим Слобідський. – К.: Видавничий відділ УПЦ КП, 2003. – 654 с.
4. Bruce F.F. Christian Destiny – 2. Christ Our Hope (Part I) [Електронний ресурс] / F. Bruce // The Harvester. – May, 1978. – S. 132-133. – Режим доступу: <http://www.theologicalstudies.org.uk/>
5. Уайт Е.Г. Христос – надія світу / Елен Уайт. – К.: Джерело життя, 2001. – 800 с.
6. Шевченко В.М. Словник-довідник з релігієзнавства: [словник] / В.М. Шевченко. – К.: Наукова думка, 2004. – 560 с. – (Словники України). – Бібліогр.: с. 554-559.
7. Жукалюк Н. История церкви христиан Адвентистов седьмого дня в Украине / Николай Жукалюк, Виктория Любашенко. – К.: Джерело життя, 2003. – 320 с.
8. Абдалла Міхаель. Хліб у витоків цивілізації: перекл. з пол. В. Свистун; [Електронний ресурс] / Міхаель Абдалла. – Режим доступу до статті: http://www.pravoslavye.org.ua/index.php?r_tyre=article&action=fullinfo&id=8240
9. Миньковский Борис. Пасха Христова / Борис Миньковский / Христианство. – 2002. – № 3. – С. 32-37.
10. Баккиоки С. Вино в Библии / Баккиоки С.; [пер. с англ.] – Заокский: Источник жизни, 2003. – 480 с.

Irena Witiuk. Eksatologiczne znaczenie Paschy: ogólne pojęcie.

W artykule rozpatrywana jest historia rozwoju Paschy, przedchrześcijańskie korzenie, fenomen chrześcijańskiej interpretacji. Obserwowany jest związek z sakramentem komuni. Badane jest eschatologiczne znaczenie Paschy w różnych etapach rozwoju; wyjątkowość jej eschatologicznego rozumienia w epoce współczesnej.

I. Vit'yuk. Eschatological Essence of Easter: Terms to General Understanding.

The article highlights development of Easter, its pagan roots, Christian interpretation of the phenomenon. Its connection with communion is traced. Eschatological essence of Easter on different stages of its evolution and peculiarities of its present eschatological interpretation are traced.